

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Заступник керівника

(проректор з науково-педагогічної роботи)

М.В. Афанасьєв
М.В. Афанасьєв

Нормування праці

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність	051 «Економіка»
Освітній рівень	перший (бакалаврський) рівень
Освітня програма	«Управління персоналом та економіка праці»

Вид дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

вибіркова
українська

Завідувач кафедри
економіки та соціальних наук

Назарова Галина Валентинівна

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри економіки та соціальних наук
Протокол № 1 від 27.08.2018 р.

Розробники:

Семенченко Андрій Володимирович, к.е.н., доц. кафедри економіки та соціальних наук,

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни: Важливість питань, що розглядаються навчальною дисципліною «Нормування праці», полягає в тому, що в умовах ринкових відносин недоліки в організації нормування є серйозною перешкодою у використанні підприємствами резервів зростання продуктивності праці. Таким чином, нормування праці є одним з найважливіших засобів удосконалення організації виробництва на промисловому підприємстві. Нормування праці в сучасних умовах ведення господарства має все більший вплив на ефективність організації трудового і виробничого процесів, оскільки створює основу для чіткої регламентації витрат усіх видів ресурсів: матеріальних, трудових, фінансових.

На сьогодні в Україні спостерігається значне погіршення якості нормування праці (зниження рівня охоплення всіх категорій працівників нормами трудових витрат, застосування занижених норм виробітку, відсутність чіткого порядку перегляду норм у зв'язку зі зміною організаційно-технічних умов виробництва, припинення розроблення та поновлення міжгалузевих, галузевих та місцевих норм і нормативів з праці, відсутність акцентованої уваги до зниження трудомісткості продукції, скорочення чисельності підрозділів підприємств, які займаються питаннями нормування праці, погіршення кількісного та якісного складу працівників служб нормування праці).

Метою викладання цієї навчальної дисципліни є надання знань з теорії та практики нормування праці як професійної і наукової діяльності. Для досягнення мети поставлені такі основні завдання: вивчення теоретичних засад нормування праці; набуття вмінь самостійно визначати норми праці в різноманітних виробничих процесах, аналізувати використання робочого часу, розробляти заходи щодо вдосконалення нормування праці; допомога студентам у набутті вмінь та навичок самостійно розробляти і обґрунтовувати заходи щодо вдосконалення нормування праці.

Курс	3	
Семестр	5	
Кількість кредитів ECTS	5	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	16
	семінарські, практичні	34
Самостійна робота		100
Форма підсумкового контролю	іспит	

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Інформатика	Проектування трудових процесів
Філософія	Мотивування персоналу
Мікроекономіка	Управління персоналом
Макроекономіка	Управління трудовим потенціалом
Бухгалтерський облік	Стратегічне управління
Фінанси	
Організація праці	
Економіка праці	

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Здатність визначати суспільний характер виробництва й об'єктивну необхідність нормування праці, обґрунтовувати міру праці, визначати першорядні завдання нормування праці на сучасному етапі	Проводити перевірку виробничих можливостей з урахуванням єдності технології, організації виробництва, праці та норм
Здатність класифікувати робочий час, визначати технологічні та організаційні принципи поділу виробничого процесу на виробничі операції, виявляти головні умови підвищення продуктивності праці	Вивчати структуру нормативних робіт основного та допоміжного виробництва
Здатність визначати основні види витрат часу: працівника, роботи устаткування, тривалості виробничого процесу, раціоналізувати трудовий процес за рахунок використання методів оптимізації робочого часу	Визначати витрати робочого часу за елементами трудового процесу методом спостереження за його виконанням
Здатність проводити фотографію робочого часу, складати фактичний і нормативний баланси робочого часу, розробляти заходи щодо поліпшення організації праці, усунення причин втрат робочого часу	Проводити підготовку необхідних нормативних матеріалів чи затрат часу за результатами фотографії
Здатність організовувати проведення хронометражних спостережень, обирати об'єкт та оптимальну кількість вимірів, обробляти, аналізувати і систематизувати отримані результати	Проводити підготовку необхідних нормативних матеріалів чи затрат часу за результатами хронометражу
Здатність групувати норми праці за призначенням, сферою поширення, ступенем деталізації, видом витрат часу, періодом дії, методом обґрунтування та кількістю працівників	Розраховувати науково обґрунтовані норми часу (виробітку), норми обслуговування (чисельності) та нормативну трудомісткість продукції
Здатність визначати залежність результатів праці та витрат робочого часу від виробничо-технічних умов, форм організації праці та інших чинників, використовувати основні способи встановлення норм праці	Розробляти раціональний регламент змісту робіт, методи й організаційно-технічні умови їх використання з урахуванням норм праці
Здатність визначати послідовність розрахунків норм праці у різних виробничих умовах, визначати оперативний час робітників основного виробництва, обирати оптимальний режим роботи устаткування, розраховувати основний та допоміжний час	Організовувати впровадження нормативів і норм праці, економічне стимулювання впровадження науково обґрунтованих норм
Здатність визначати особливості встановлення норм обслуговування і чисельності у процесі виконання різноманітних допоміжних робіт	Класифікувати умови на підставі перегляду норм і здійснювати організаційно-технічні заходи
Здатність визначати основні об'єкти нормування праці службовців: функції управління, конкретні управлінські роботи, процедури та операції, мікроелементи операцій, використовувати методи укрупненого нормування чисельності службовців	Управляти роботами з нормування праці, планувати трудомісткість продукції (робіт) і її зниження, вести облік і аналіз становища нормування праці

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Об'єкти нормування праці та аналіз трудових процесів і витрат робочого часу

Тема 1. Сутність і значення нормування праці

1.1. Суспільний характер виробництва та об'єктивна необхідність нормування праці.

Ефективність виробництва й оптимізація витрат виробничих ресурсів.

1.2. Міра праці та її конкретний вираз – норма праці.

Сутність і зміст процесу нормування витрат живої праці. Зміст терміна "нормування праці". Нормування як процес управління витратами праці. Нормування праці як одна з найважливіших складових суспільної організації праці. Практичне значення нормування праці на виробництві.

Основні принципи нормування праці, їх сутність і обумовленість економічними законами. Характеристика основних функцій організації і нормування праці.

1.3. Першорядні завдання нормування праці на сучасному етапі.

Предмет і об'єкт нормування праці. Мета нормування праці як наука і навчальна дисципліна. Виникнення та розвиток науки нормування праці.

Зв'язок нормування праці з іншими економічними, технічними і соціальними дисциплінами.

Тема 2. Об'єкти нормування праці

2.1. Робочий час як загальна міра кількості праці.

Економічний зміст категорії "робочий час". Значення ефективного використання робочого часу під час розв'язання економічних і соціальних завдань.

2.2. Технологічні та організаційні принципи поділу виробничого процесу на виробничі операції.

Структура виробничого процесу. Виробнича операція як головний об'єкт нормування праці, її характерні ознаки. Структура операції у технологічному відношенні: установка, позиція, перехід, прохід.

Структура операції у трудовому відношенні: трудові рухи, дії, прийоми, комплекси трудових прийомів.

Обсяг роботи – змінне та нормоване завдання.

Зона обслуговування, оптимізація чисельності персоналу.

2.3. Упровадження новітніх технологій і вдосконалення трудових методів і прийомів – головні умови підвищення продуктивності праці.

Поняття трудового процесу і його взаємозв'язок з виробничим процесом.

Тема 3. Аналіз трудового процесу і витрат робочого часу

3.1. Основні види класифікації витрат часу: працівника, роботи устаткування, тривалості виробничого процесу.

Цілі та завдання вивчення робочого часу. Загальна класифікація елементів витрат змінного робочого часу. Час продуктивної і непродуктивної роботи, час оперативної роботи, час обслуговування робочого місця. Час регламентованих та нерегламентованих перерв.

3.2. Структура нормованого і ненормованого робочого часу.

Нормативний баланс змінного робочого часу. Структура часу використання устаткування. Необхідний та змарнований час. Структура загального часу тривалості виробничого процесу. Чинники, що впливають на тривалість виробничого процесу.

3.3. Методичні основи аналізу витрат робочого часу.

Класифікація методів вивчення витрат робочого часу. Метод безпосередніх вимірювань, його переваги і недоліки. Метод моментних спостережень, його переваги і недоліки. Характеристика основних етапів вивчення витрат робочого часу.

Використання результатів аналізу щодо виявлення причини втрат робочого часу, узагальнення передового виробничого досвіду, розроблення нормативних матеріалів, удосконалення організації праці.

Тема 4. Фотографія робочого часу

4.1. Фотографія робочого часу, її види, зміст і особливості проведення.

Індивідуальна фотографія робочого часу. Її завдання, методика проведення, оброблення і аналіз результатів, складання фактичного і нормативного балансів робочого часу.

4.2. Розроблення заходів щодо поліпшення організації праці, усунення причин втрат робочого часу.

Групова фотографія, її завдання, методика проведення. Бригадна фотографія, її завдання, особливості методики проведення і оброблення матеріалів.

Самофотографія, її особливості, переваги і недоліки. Фотографія робочого дня багатостатника, особливості методики її проведення.

Фотографія виробничого процесу, її завдання і сфера застосування.

Особливості проведення маршрутної фотографії.

Цільова фотографія, її завдання та особливості методики проведення.

Фотографія часу використання устаткування.

4.3. Масова фотографія робочого часу методом моментних спостережень, її завдання і методика проведення.

Тема 5. Хронометраж

5.1. Хронометраж, його призначення і види.

Організація проведення хронометражних спостережень. Вибір об'єкта та оптимальної кількості вимірювань.

5.2. Оброблення, аналіз і систематизація отриманих результатів.

Використання даних хронометражу для вивчення і раціоналізації структури операції і трудового процесу. Використання технічних засобів вивчення витрат робочого часу. Кінозйомка, записи для вивчення витрат робочого часу і трудових процесів.

5.3. Фотохронометраж, його призначення і сфера застосування.

Тема 6. Нормативні матеріали для визначення норм праці

6.1. Призначення та класифікація нормативів з праці.

Види нормативних матеріалів з праці. Зміст нормативів режимів роботи устаткування, їх використання в нормуванні праці. Різновиди нормативів витрат часу. Нормативи оперативного, штучного та неповного штучного часу. Нормативи часу на відпочинок та особисті потреби.

6.2. Нормативи праці за сферою застосування: загальнопромислові, галузеві, місцеві.

Нормативи праці за ступенем укрупнення: укрупнені, диференційовані. Системи мікроелементних нормативів, особливості їх застосування.

Нормативи обслуговування, чисельності та підлеглості.

6.3. Відповідність нормативних матеріалів вимогам прогресивності, комплексності, обґрунтованості, рівню точності та можливості їхнього використання за різних організаційно-технічних умов.

Тема 7. Методи створення трудових нормативів

7.1. Методи створення трудових нормативів.

Загальні умови і вихідні матеріали для створення нормативів. Характеристика основних етапів створення нормативів. Робоча методика. Методи опрацювання матеріалів спостереження. Графоаналітичний метод, метод найменших квадратів.

7.2. Побудова нормативних таблиць, графіків, номограм.

7.3. Завдання вдосконалення нормативно-дослідної роботи і організації централізованого розроблення прогресивних нормативних матеріалів в Україні.

Змістовий модуль 2. Визначення витрат часу та розробка нормативних матеріалів

Тема 8. Норми витрат праці

8.1. Роль норм у визначенні витрат і результатів праці.

Загальна характеристика норм праці, що застосовуються на підприємствах.

8.2. Класифікація норм праці.

Нормативна і фактична трудомісткість продукції.

8.3. Групування норм за призначенням, сферою поширення, ступенем деталізації, видом витрат часу, періодом дії, методом обґрунтування та кількістю працівників.

Чинники, що впливають на величину норм. Вимоги, яким повинні відповідати норми витрат праці: ступінь обґрунтованості, рівнонапруженість, точність, прогресивність і динамічність.

Тема 9. Методи нормування і способи встановлення норм праці

9.1. Залежність результатів праці та витрат робочого часу від виробничо-технічних умов, форм організації праці та інших чинників.

Необхідність комплексного обґрунтування норм праці.

9.2. Класифікація методів нормування праці щодо обґрунтування норм.

Аналітичні методи нормування, їх зміст і різновиди. Зміст процесу нормування залежно від застосовуваного методу. Аналітично-дослідний (експериментальний) метод обґрунтування норм, його переваги й недоліки. Аналітично-розрахунковий метод встановлення норм, його переваги.

Сумарний метод нормування, його загальна характеристика, недоліки.

9.3. Характеристика основних способів встановлення й обґрунтування норм праці: досвідної, порівняльної, статистичної, аналітично-дослідної, аналітично-розрахункової.

Тема 10. Нормування праці робітників основного виробництва

10.1. Особливості визначення складових частин норм часу.

Послідовність розрахунків норм праці у різних виробничих умовах. Визначення оперативного часу. Вибір оптимального режиму роботи устаткування. Розрахунок основного (машинного) часу для різних видів устаткування. Визначення допоміжного часу.

10.2. Вплив систем обслуговування устаткування і робочих місць на тривалість виконання виробничих операцій.

Методика нормування часу на обслуговування робочого місця, часу на відпочинок та особисті потреби робітника, часу на підготовчо-завершальну роботу.

Залежність між нормами часу і виробітку. Способи визначення норм виробітку в різних виробництвах.

10.3. Порядок встановлення нормативних завдань.

Методи нормування найбільш масових трудових процесів. Встановлення норм часу у процесі виконання верстатних робіт. Методика розрахунку основного часу на механічних процесах.

Нормування праці робітників-багатоверстатників. Сутність, завдання і умови організації багатоверстатної роботи.

Нормування слюсарних і складальних робіт.

Особливості нормування апаратурних процесів.

Особливості нормування праці робітників у виробничих бригадах. Встановлення комплексних норм на одиницю кінцевої продукції бригади (машинокомплект, бригадокомплект).

Тема 11. Нормування праці допоміжних робітників

11.1. Особливості встановлення норм обслуговування і чисельності у процесі виконання допоміжних робіт.

11.2. Міжремонтне обслуговування технологічного устаткування.

11.3. Планово-запобіжний ремонт устаткування.

Особливості встановлення норм обслуговування і чисельності у процесі виконанні таких допоміжних робіт: міжремонтне обслуговування технологічного устаткування, налагоджувальні роботи, контроль якості продукції, планово-запобіжний ремонт устаткування, використання транспортних і вантажних операцій.

Тема 12. Нормування праці службовців

12.1. Нормування праці службовців.

12.2. Основні об'єкти нормування праці службовців: функції управління, конкретні управлінські роботи, процедури та операції, мікроелементи операцій.

Структура нормативів трудових витрат на підготовку виробництва. Нормативи трудомісткості на конструкторські роботи, на проектування технологічних процесів, на проектування і виготовлення інструментів і оснащення.

12.3. Методи укрупненого нормування чисельності службовців.

Тема 13. Організація нормування праці на підприємствах

13.1. Організація служб нормування праці.

Організаційні форми управління процесами нормування праці: централізована, децентралізована і змішана.

13.2. Організація обліку виконання норм праці.

Показники виконання норм і методи їхнього розрахунку. Оцінювання виконання норм за фактично відпрацьованим і календарним часом.

Об'єктивна необхідність перегляду діючих норм праці.

Перевірка, атестація, перегляд і зміна чинних норм витрат праці: мета, завдання та організація роботи.

Порядок і організація впровадження прогресивних норм праці.

Аналіз стану та рівня нормування праці. Аналіз якості чинних норм витрат праці.

13.3. Трудомісткість продукції та її організаційно-економічне значення. Облік і аналіз трудомісткості.

Організація планомірного зниження трудомісткості продукції.

Методи заохочення працівників до зменшення трудомісткості та роботи за прогресивними нормами.

4. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних і семінарських занять оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

модульний контроль, що проводиться у формі колоквиуму як проміжний міні-екзамен з ініціативи викладача з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегровану* оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену, відповідно до графіку навчального процесу.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів. Оцінювання знань студента під час семінарських і практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються; ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються; вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді виробничих ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків у процесі виконання індивідуальних завдань та завдань, винесених на розгляд в аудиторії; логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки; арифметична правильність виконання індивідуального та комплексного розрахункового завдання; здатність проводити критичну та незалежну оцінку певних проблемних питань; вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції на певне проблемне питання; застосування аналітичних підходів; якість і чіткість викладення міркувань; логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми; самостійність виконання роботи; грамотність подачі матеріалу; використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ; оформлення роботи.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних та семінарських заняттях.

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену, завданням якого є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Кожен екзаменаційний білет складається із 20 тестів та 3 практичних задач (стереотипної, діагностичної та евристичної).

Практичні завдання передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень підготовки і компетентності студента з навчальної дисципліни.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності".

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує

60. Мінімально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, наведеною в табл.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

Розподіл балів за тижнями згідно технологічної карти подано в табл.

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля		Лекційні заняття	Практичні заняття	Презентації	Письмова контрольна робота	Колоквіум	Усього
Змістовий модуль 1. Об'єкти нормування праці та аналіз трудових процесів і витрат робочого часу	Тема 1. Сутність і значення нормування праці	1 тиждень	1				2
		2 тиждень		1			1
	Тема 2. Об'єкти нормування праці						
	Тема 3. Аналіз трудового процесу і витрат робочого часу	3 тиждень	1	1			2
		4 тиждень		1			1
	Тема 4. Фотографія робочого часу						
	Тема 5. Хронометраж	5 тиждень	1	1			2
		6 тиждень		1		4	5
Змістовий модуль 2. Визначення витрат часу та розробка нормативних матеріалів	Тема 6. Нормативні матеріали для визначення норм праці	7 тиждень	1	1		12	14
	Тема 7. Методи створення трудових нормативів						
		8 тиждень		1			1
	Тема 8. Норми витрат праці	9 тиждень	1	1			2
		10 тиждень		1			1
	Тема 9. Методи нормування і способи встановлення норм	11 тиждень	1	1			2
		12 тиждень		1			1
	Тема 10. Нормування праці робітників основного виробництва	13 тиждень	1	1			2
	Тема 11. Нормування праці допоміжних робітників	14 тиждень		1		4	5
Іспит	Тема 12. Нормування праці службовців	15 тиждень	1	1	3		5
	Тема 13. Організація нормування праці на підприємствах	16 тиждень		1		12	13
		17 тиждень		1			1
	Усього		8	17	3	8	24

5. Рекомендована література

Основна

1. Білоконенко В. І. Нормування праці : конспект лекцій В. І. Білоконенко. – Харків : Вид. ХДЕУ, 2004. – 140 с.
2. Научная организация и нормирование труда в машиностроении : учебник для студентов машиностроительных специальностей вузов / под ред. С. М. Семенова. – Москва : Машиностроение, 1991. – 240 с.
3. Организация и нормирование труда : учеб. пособ. для вузов, / под ред. В. В. Адамчука. – Москва: Финстатинформ, 2000. – 224 с.
4. Пашуто В. Организация и нормирование труда на предприятии / В.Пашуто. – Минск : Новое знание, 2001. – 202 с.

Додаткова

5. Анохин П. К. Теория функциональной системы / П.К. Анохин // В кн.: Общие вопросы физиологических механизмов. – Москва : Наука, 1970. – С. 20.
6. Арон Е. И. Методы исследования и проектирования организации труда на предприятии / Е. И. Арон . Москва: Экономика, 1972. – 112 с.
7. Арон Е. И. Микроэлементное нормирование и проектирование труда / Е. И. Арон, Г. И. Калити. – Київ : Техніка, 1983. – 90 с.
8. Білоконенко В. І. Организация и нормирование труда : учеб.-метод. пособ.-практикум / В. И. Білоконенко, А. Г. Евтушенко. – Харьков : ХИБМ, 2005. – 212 с.
9. Білоконенко В. І. Організація праці : конспект лекцій. – Харків : Вид. ХДЕУ, 2004. – 136 с.
10. Білоконенко В. І. Організація праці : навч. посіб. (питання, тести і задачі) / В. І. Білоконенко, А. М. Бондаренко. – Харків : ХИБМ, 2002. – 120 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

11. Нормативные акты Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.nau.kiev.ua/.
12. Украинское право [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ukrainepravo.com/>.
13. Менеджмент [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cfin.ru/press/management/>.
14. Теория менеджмента [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://management.com.ua/hrm>.